

Suomenkielinen yhteenveto

Viimeaikainen talouskehitys

Suomen talouden suhdannekehitys on ollut heikompaa kuin muiden Pohjoismaiden tai laajemmin euroalueen talouksien. Venäjälle asetettujen talouspakotteiden vaikutukset ovat tälle yksi selitys, sillä ne todennäköisesti heijastuvat Suomeen voimakkaammin kuin useimpiin muihin Euroopan maihin. Kokonaistuotannon kääntymisen loivaan kasvuun vuoden 2024 aikana ennakoinee kuitenkin suunnanmuutosta.

Lyhyet nimelliskorot ovat Euroopan keskuspankin koronlaskujen myötä kääntyneet laskuun. Lyhyet korot ovat tärkeitä erityisesti asuntovelkaisille ja niiden laskun voi odottaa vahvistavan kokonaiskysyntää 2025. Sen sijaan pitkät reaalikorot, jotka ovat keskeisiä julkisen velan pitkän aikavälin kustannusten kannalta, ovat pysyneet suhteellisen vakaina sen jälkeen, kun ne nousivat jyrkästi vuosina 2022-2023.

Suomen työllisyysaste on vuoden 2023 alkupuolelta lähtien laskenut enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Valtiovarainministeriö ennustaa työllisyysasteen laskevan hieman lyhyellä aikavälillä, minkä jälkeen työllisyys kääntyisi hienoiseen nousuun, kun hallituksen työllisyyttä edistävät toimenpiteet alkavat asteittain vaikuttaa.

Hyvinvointialueiden talous

Hyvinvointialueiden kaksi ensimmäistä toimintavuotta olivat niille taloudellisesti vaikeita. Hyvinvointialueiden menot kasvoivat nopeasti verrattuna siihen, mitä kunnat käyttivät vastaavien palveluiden rahoitukseen vuonna 2022, ja monet hyvinvointialueet olivat huomattavan alijäämisiä vuosina 2023 ja 2024.

Menojen nopea kasvu johtuu suurelta osin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta riippumattomista tekijöistä, kuten inflaation kiihtymisestä vuosina 2022–2023 ja suhteellisen kalliista palkkatarkistuksista. Lisäksi hyvinvointialueilla on ollut vasta vähän aikaa toteuttaa tuottavuutta parantavia uudistuksia. Menojen kasvu ja suuret alijäämät vuosina 2023–2024 eivät näin ollen osoita uudistuksen epäonnistuneen.

Hyvinvointialueiden talouden sääntely ei kuitenkaan nyt toimi kovin hyvin. Hyvinvointialueiden tulisi kattaa kahtena ensimmäisenä vuotena kertyneet alijäämät vastaavilla ylijäämillä vuoden 2026 loppuun mennessä. Tämä vaatimus tarkoittaa, että monien hyvinvointialueiden olisi vähennettävä menojaan merkittävästi vuosina 2025 ja 2026. Jos hyvinvointialueet toisaalta onnistuvat kattamaan kertyneet alijäämät määräaikaan mennessä, ne voivat lisätä menojaan huomattavasti vuonna 2027 edellisiin vuosiin verrattuna.

Keskeisten palvelujen turvaamisen kannalta olisi järkevämpää, että hyvinvointialueet voisivat jakaa menosäästöt pidemmälle ajanjaksolle. Hallituksen on syytä harkita tällaisen

lisäjouaston tarjoamista tilapäisesti. Sen ei tarvitse tarkoittaa valtion rahoituksen kasvatamista pidemmällä aikavälillä.

Hyvinvointialueilla on usein vaikeuksia rekrytoida pätevää henkilökuntaa. Niukkuus lääkäreistä saattaa olla merkittävin yksittäinen este riittävien terveystalvelujen turvaamiselle. Hallituksen päätös korottaa korvauksia yksityisten lääkäritalvelujen käytöstä ei välttämättä helpota ongelmaa, sillä se todennäköisesti lisää lääkäreiden kysyntää yksityisellä sektorilla.

Lääkäreiden työpanosta on jatkuvasti syytä yrittää kohdentaa tehtäviin, joissa se on kaikkein arvokkaimmassa käytössä. Myös lääkäreiden tarjonnan lisääminen on välttämätöntä. Yksi vaihtoehto saattaisi olla, että hyvinvointialueet rahoittavat lääkärikoulutusta ulkomaisissa yliopistoissa sillä ehdolla, että koulutettavat myöhemmin työskentelevät hyvinvointialueella tietyn aikaa tai maksavat koulutuskustannuksensa takaisin. Hallituksen olisi myös tarkasteltava kielivaatimuksia, jotta Suomi voisi houkutelaa lisää lääkäreitä ulkomailta. Suomen kasvava maahanmuuttajaväestö hyötyisi laajemmasta kielivalikoimasta, ja monet suomalaiset voisivat todennäköisesti asioida lääkärin kanssa, vaikka tämä ei hallitsisi täydellisesti suomea tai ruotsia.

Finanssipolitiikka

Hallitus on jo toteuttanut valtaosan ohjelmassaan esitetystä suorista säästötoimista, kuten sosiaalietuuksien leikkauksista ja tiettyjen sosiaali- ja terveystalvelujen karsimisesta. Hallitus päätti vuonna 2024 myös merkittävistä uusista toimista, kuten yleisen arvonlisäverokannan korottamisesta 1,5 prosenttiyksiköllä, eläketuloerotuksen lievästä kiristämisestä sekä lisäsäästöistä julkisessa hallinnossa ja sosiaali- ja terveystalveluissa. Arvonlisäverokannan korotus tuli voimaan syyskuussa 2024, mutta useimmat muut uudet toimenpiteet pannaan täytäntöön vuonna 2025. Uudet politiikkatoimet lisäävät merkittävästi finanssipolitiikan uskottavuutta, sillä ne alleviivaavat hallituksen sitoutumista julkisen talouden vahvistamiseen.

Hallitusohjelman täytäntöönpanosta ja uusista sopeutustoimista huolimatta julkisen velan ennustetaan kasvavan suhteellisen nopeasti suhteessa BKT:hen vuonna 2025. Hallituksen tavoite julkisen velkasuhteen vakauttamisesta hallituskauden loppuun mennessä on edelleen epävarmalla pohjalla. Tämä johtuu osin ennakoitua heikommasta suhdannekehityksestä.

Toinen syy on se, että joidenkin sopeutustoimien vaikutukset olivat alunperinkin epävarmoja. Hallitusohjelmassa esimerkiksi arvioitiin, että työvoiman tarjontaa koskevat politiikkatoimet vahvistaisivat julkista taloutta noin 2 miljardilla eurolla vuodessa työllisyyden kasvun kautta. Näiden toimien työllisyysvaikutuksia on kuitenkin vaikea arvioida tarkasti etukäteen, ja niiden täysimääräinen toteutuminen vie joka tapauksessa aikaa.

Heikentynyt suhdannetilanne on todennäköisesti viivästyttänyt työllisyysvaikutuksia entisestään. Kolmas syy on hyvinvointialueiden menojen nopea kasvu.

Hallituksen sopeutustoimet kiristävät finanssipolitiikkaa selvästi vuonna 2025. Työttömyyden viimeaikainen nousu ja Suomen muuta euroaluetta hitaampi inflaatio viittaavat siihen, että näiden toimien ajoitus ei ole suhdannepolitiikan kannalta ihanteellinen. Toisaalta työllisyys on edelleen suhteellisen korkealla tasolla esimerkiksi viime vuosikymmenen lopun tilanteeseen verrattuna, tuotantokuilun odotetaan supistuvan vuonna 2025, ja julkiset menot kasvavat väestön ikääntymisen vuoksi myös ilman uusia päätöksiä. Lisäksi euroalueen rahapolitiikan viimeaikainen keventäminen vahvistanee kokonaiskysyntää vuonna 2025. Tätä taustaa vasten, ja velkasuhteen nopeaan kasvuun liittyvät riskit huomioiden, hallituksen finanssipolitiikan viritys vuodelle 2025 ei vaikuta liian kireältä. Suhdannepolitiikan näkökulmasta olisi kuitenkin hyvä välttää sellaisia uusia sopeutustoimia, jotka merkittävästi heikentäisivät kokonaiskysyntää jo 2025.

Suhdannetilanteesta riippumatta hallituksen olisi perusteltua jatkaa uudistuksia, jotka vahvistavat julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Hallitusohjelmassa mainittu eläkeuudistus olisi tässä suhteessa tärkeä mahdollisuus. Sen ei tarvitsisi heikentää kokonaiskysyntää lähivuosina lainkaan.

Ilmastopolitiikassa tarvitaan voimakkaampia toimia päästöjen vähentämiseksi taakanjakosektorilla sekä hiilinielujen kasvattamiseksi maankäyttösektorilla. Ilmastotavoitteista tinkiminen heikentää Suomen ilmastopolitiikan uskottavuutta ja lisää julkisen talouden riskejä. Julkisen talouden näkökulmasta olisi suotavaa, että tukien ja avustusten sijasta tukeuduttaisiin enemmän veroihin tai maksuihin, joita perittäisiin toimista, jotka kasvattavat päästöjä tai pienentävät hiilinieluja.

Alueelliset työmarkkinat, palkat ja työllisyys

Kasautumisvaikutusten vuoksi työn tuottavuutta voitaisiin todennäköisesti parantaa kasvattamalla suurimpien kaupunkien kokoa. Kaupunkien väkiluku voi kasvaa vain, jos kaupungit lisäävät asuntojen ja liikekiinteistöjen tarjontaa. Tämä alleviivaa sellaisten politiikkatoimien merkitystä, joilla pyritään lisäämään asuntojen tarjontaa niissä kaupungeissa, joissa asumiskustannukset ovat kaikkein korkeimmat. Hallituksen ja kuntien välisen yhteistyön jatkaminen maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) sopimusten avulla olisi tässä suhteessa tärkeää.

Väestön keskittymisellä kaupunkiin voi kuitenkin olla kielteisiä vaikutuksia muualle Suomeen. Työperäinen maahanmuutto ulkomailta voi tukea tuottavuuden kasvua kasvattamalla työmarkkinoita suurien kaupunkien ympärillä ilman, että väestön tarvitsee vähentyä muilla alueilla Suomessa.

Suomen työmarkkina näyttävät viime vuosikymmeninä tulleen aikaisempaa tehottomam-

maksi yhdistämään työttömiä työnhakijoita avoimiin työpaikkoihin. Tämä kielteinen trendi ei näytä olevan seurausta alueellisen tai ammatillisen kohtaannon heikkenemisestä. Alueellinen kohtaanto-ongelma viittaa maantieteellisen etäisyyteen työnhakijoiden ja avoimien työpaikkojen välillä, kun taas ammatillinen kohtaanto-ongelma viittaa työnhakijoiden kokemuksen sekä koulutustaustan ja avoimien työpaikkojen vaatimusten väliseen epäsuhtaan. Toisaalta kaupungistuminen on todennäköisesti lisännyt työllisyyttä mahdollistamalla sen, että työttömät työnhakijat löytävät heidän koulutukselleen ja osaamiselleen sopivia työpaikkoja nopeammin.

Julkiset työvoimapaalvelut on siirretty valtionhallinnolta kunnille. Tällä palvelujen hajauttamisella on tuskin itsessään merkittäviä suoria työllisyysvaikutuksia. Uudistus sisältää kuitenkin elementtejä, jotka voivat vahvistaa työllisyyttä. Uudistuksen myötä kunnat esimerkiksi vastaavat aikaisempaa suuremmasta osuudesta asukkailleen maksettavista työttömyyskorvauksista. Nämä kustannukset kasvavat työttömyyden keston myötä. Tämän pitäisi motivoida kuntia ottamaan käyttöön mahdollisimman tehokkaita toimia työllisyyden edistämiseksi.

Uudistukseen liittyy kuitenkin riskejä. Työllisyyden esteiden poistaminen edellyttää usein tiivistä yhteistyötä työllisyys- ja terveystyöpalvelujen tarjoajien välillä. Uudessa järjestelmässä kunnat vastaavat työllisyyspalveluista ja hyvinvointialueet terveystyöpalveluista. Tämä vastuualueiden jako voi johtaa sellaiseen kustannusten siirtelyyn, joka haittaa työkykyä tukevia toimenpiteitä eniten tarvitsevia ihmisiä. On syytä seurata, miten kunnat ja hyvinvointialueet vastaavat näihin haasteisiin.